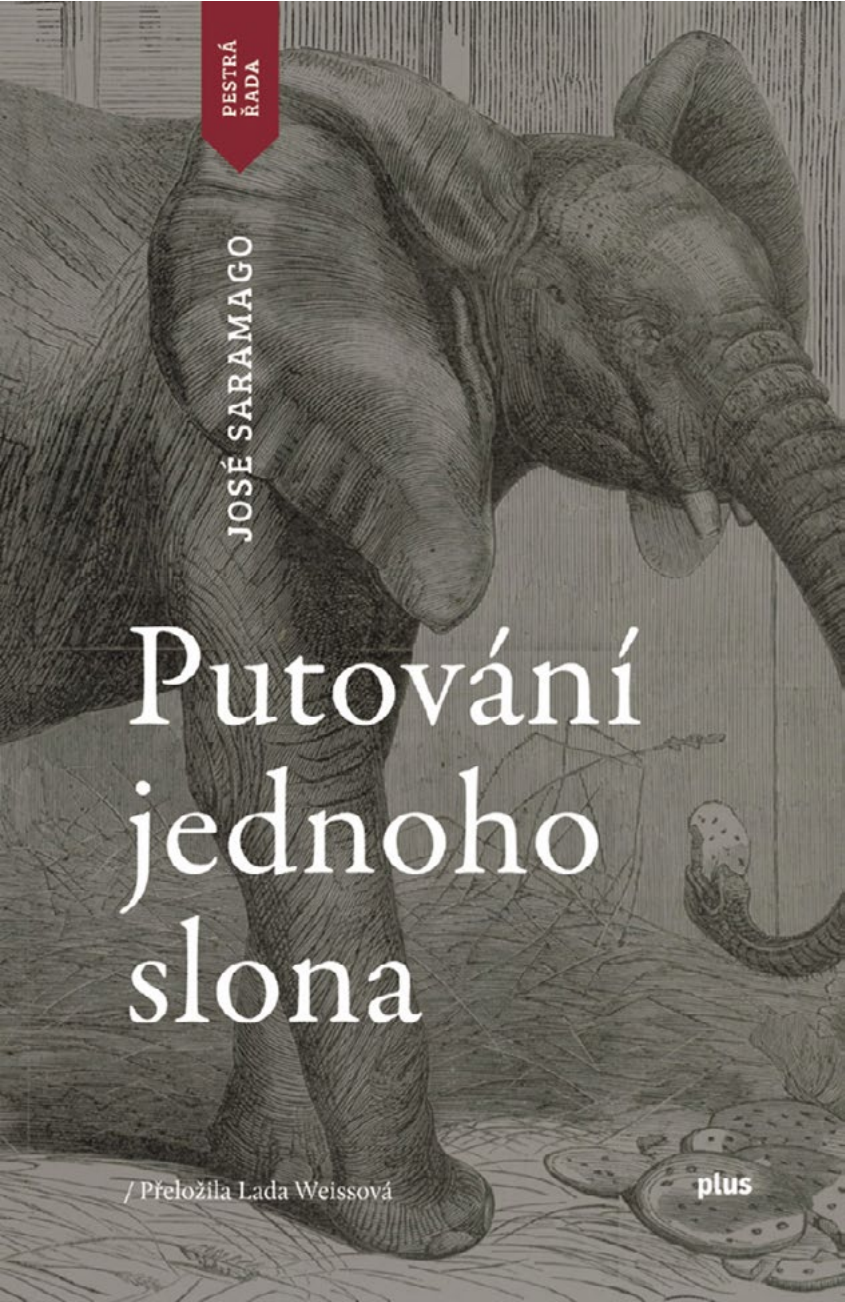

PESTRÁ
ŘADA

JOSÉ SARAMAGO

Putování jednoho slona

/ Přeložila Lada Weisssová

plus

Putování jednoho slona

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.nakladatelstvius.cz
www.albatrosmedia.cz

José Saramago
Putování jednoho slona – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2018

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA a.s.**

Putování jednoho slona

PESTRÁ
ŘADA
SOUDOBÉ
PRÓZY

/ Svazek 24

JOSÉ SARAMAGO

Putování jednoho slona

/ Přeložila Lada Weissová

plus

Livro publicado com o apoio do Camões, I. P.

Kniha se těší laskavé podpoře Institutu Camões

Pro Pilar, která nedopustila, abych umřel

Vždy dojdeme do místa, kde nás čekají.
KNIHA CESTOVNÍCH DENÍKŮ

Kdyby Gilda Lopes Encarnação nebyla lektorkou portugalského jazyka na Univerzitě v Salzburgu, kdyby mě nepozvala na besedu se studenty a následně nevzala na večeri do restaurace v hotelu Elefant, nevznikla by tato kniha. Bylo třeba, aby mi v Mozartově městě neviditelné síly osudu umožnily zeptat se: „Co je tamhle za figurky?“ Těmi figurkami jsem měl na mysli řadu dřevěných sošek, z nichž první zprava představovala Belémskou věž v Lisabonu. Za ní následovaly podoby různých evropských staveb a památek, které zjevně odkazovaly k nějaké trase. Dozvěděl jsem se, že po ní putoval jeden slon, kterého v šestnáctém století, konkrétně v roce 1551, za panování krále Jana III., poslali z Lisabonu do Vídně. Cítil jsem, že by z toho mohl být příběh a svěřil jsem se s tím pocitem Gildě Lopes Encarnação. Ona se domnívala, že mohl, nebo snad mohl, a hned se nabídla, že mi pomůže sehnat potřebné historické údaje. Výsledkem je tato kniha, která opravdu v mnohém vděčí mé prozíratelnosti seslané společnosti, jíž tímto veřejně vyjadřuji svůj nejhlubší dík, respekt a úctu.

José Saramago

Kdo se hlouběji nezabývá významem loží manželských, ne-manželských či úmrtních v řádném fungování veřejné správy, možná bude překvapen, ale první krok nevšedního putování slona do rakous, o němž se chystáme vyprávět, byl učiněn v královských komnatách portugalského dvora více méně v době, kdy je čas jít spát. A hned upozorňuji, že nepřesný výraz více méně tu není použit pouhou náhodou. S obdivuhodnou elegancí jsme se tím vyhnuli nutnosti zabývat se poněkud nízkými a téměř jistě trapnými detaily tělesné a fyziologické povahy, které by se takto černé na bílém bezpochyby hluboce dotkly přísného katolického přesvědčení krále jana třetího, pána portugalska a algarve, a jeho choť, královny kateřiny rakouské, budoucí babičky krále šebestiána, který se bude bít u alcácer-quibiru a padne při prvním či druhém útoku, ačkoliv někteří dokonce tvrdí, že podlehl nemoci už v předvečer bitvy. Poslyšme, jak se král se svraštělým obočím obrátil ke královně, Tak nevím, královno. Co nevíte, králi. Vždy jsem měl dojem, že svatební dar, který jsme před čtyřmi lety poslali bratranci maxmiliánovi, nebyl důstojný jeho původu a zásluh, a když teď máme bratrance tak blízko, ve valladolidu, jako regenta ve španělich, tak říkajíc co by kamenem dohodil, rád bych mu daroval něco hodnotnějšího, čím bychom ho oslnili, co na to říkáte, královno. Například nějakou monstranci, vyzorovala jsem, že monstrance je obdarovanými vždy přijímána velmi dobře, snad

proto, že se v ní spojuje materiální hodnota s duchovním významem. Taková velkorysost by se nezamlouvala naší svaté církvi, která ještě určitě chová ve své neomylné paměti, jak se bratranec maxmilián vyznal ze sympatií k protestantské reformě a luteránům, luteránům nebo kalvinistům, nikdy jsem se v nich pořádně nevyznal. Odstup, satane, na to jsem nepomyslela, zvolala královna a pokřižovala se, Hned zítra ráno musím ke zpovědi. Co je na tom tak výjimečného, královno, ke zpovědi chodíte každý den, zeptal se král. Musím kvůli té hanebné myšlence, kterou nepřítel nechal projít mými hlasivkami, vždyť ještě teď mě pálí hrdlo, jako by je sežehl pekelný plamen. Král uvyklý královnině přecitlivělosti pokrčil rameny a vrátil se k otázce, která páčila jeho, kde nalézt uspokojivý dar pro arcivévodu maxmiliána habsburského. Královna oddrmolila jednu modlitbu a hned se pustila do další, vtom se však zarazila a téměř vykřikla, Máme šalamouna. Cože, otázal se nechápavě jan třetí, kterého nečekaná zmínka o židovském králi zmátla. Přece šalamoun, králi, ten slon. Na co mi je teď slon, otázal se už trochu podrážděně král. Jako dar, můj pane, svatební dar, odpověděla královna nadšeně a samým rozrušením vyskočila z postele. Svatba už byla. Na tom nezáleží. Král třikrát pomalu přikývl, zaváhal, znovu třikrát pokýval hlavou, načež připustil, Vypadá to jako zajímavý nápad. Víc než zajímavý, je to dobrý, přímo skvělý nápad, opáčila královna s netrpělivým, až panovačným výrazem, který se jí nepovedlo potlačit, to zvíře nám poslali z indie před více jak dvěma roky a od té doby jen jí a spí, koryto s vodou vždy plné, krmení hromady, jako by si ho u nás ustájili na výkrm, ale platit nehodlají. Ten nebohý tvor za to nemůže, není tu pro něj žádná vhodná práce,

ledaže bychom ho poslali k teju do doků, nosit trámy, ale to bychom ho zbytečně trápili, je specializovaný na klády, protože jsou oblé a padnou mu líp do chobotu. Tak ať jde do vídně. A jak, zeptal se král. To už není naše starost, až si to vyřeší maxmilián jako majitel slona, předpokládám, že je ještě ve valladolidu. Nemám žádné zprávy, které by to vyvracely. Do valladolidu pochopitelně šalamoun musí dojít po svých, nožiska na to má. Nic naplat, do vídně taky. Pěkná štrapáce, poznamenala královna. Pořádná štrapáce, přítakal král zachmuřeně a dodal, zítra to bratranci maxmiliánovi napíšu, a když bude souhlasit, musíme domluvit časový rozvrh a upřesnit si pár věcí, například kdy se hodlá vydat do vídně a kolik dní bude potřebovat šalamoun na cestu z lisabonu do valladolidu, dál už to nebude naše starost a můžeme si nad tím umýt ruce. Ano, můžeme si umýt ruce, řekla královna, ale hluboko v duši, kde se odehrává boj člověka s pochybnostmi, ji náhle zbolelo pomyšlení, že nechá šalamouna odejít samotného do takové dálky a k cizím lidem.

Příští den si král dal hned ráno zavolat tajemníka pêra de alcáçova carneira a jal se mu diktovat dopis, ale protože se mu napoprvé, napodruhé ani napotřetí nepovedl, musel jeho obsah nakonec svěřit svému zdatnému úředníkovi, jehož projev zdobil rétorický um a znalosti dvorní etikety a osvědčených epištolních frází, užívaných mezi mocnáři, které si osvojil v nejlepší možné škole, u svého otce antónia carneira, po němž zdědil i jeho úřad. Dopis byl dokonalý písmem i obsahem, a dokonce diplomaticky zmiňoval teoretickou možnost, že by arcivévodu dar nepotěšil, ovšem možnost, jak v takovém případě dar odmítnout, mu byla velice ztížena tím, že portugalský král ve strategické pasáži dopisu uvedl,

že slon šalamoun je tím nejcennějším, co v království má, jak z pohledu pospolitosti božích stvoření, v níž jsou všechny druhy spojeny a podobny si navzájem tak, že se najdou lidé, kteří tvrdí, že člověk byl stvořen ze sloního žebra, tak ve smyslu symbolické, jedinečné i obecné hodnoty slona. Poté co byl dopis srolován a zapečetěn, si král zavolal nejvyššího štolbu, šlechtice těšícího se panovníkově naprosté důvěře, stručně ho seznámil s jeho posláním, načež jej vyzval, aby si vybral doprovod hodný svého úřadu a zejména vrcholného významu svěřeného úkolu. Rytíř políbil královi ruku a panovník slavnostním tónem pronesl následující prorocká slova, Kéž je vaše cesta rychlá jako vítr a klidná jako let orla. Ano, můj pane. Pak král změnil tón a udělil mu několik praktických rad, Snad ti nemusím připomínat, že koně vyměníte vždy, když to bude nutné, přepřahací stanoviště jsou právě od toho, teď není čas škudlit, nařídím, ať zvýší počty ustájených kusů, a narovinu říkám, že bude-li to možné, měli byste kvůli úspoře času spát v sedle, zatímco vaše koně poletí spící kastilíi jako noční můry. Posel tu vtipnou narážku buď nepochopil, nebo se rozhodl nechat ji bez povšimnutí a omezil se na odpověď, Rozkazy vaší výsosti budou splněny do puntíku, zavazuji se svým slovem i životem. Pak vycouval a každé tři kroky se uklonil. Je to nejlepší štolba, poznamenal král. Tajemník potlačil pochlebovačnou poznámku, že štolba se nemůže chovat ani jednat jinak, když jej vybrala sama královská výsost. Měl dojem, že něco podobného řekl poměrně nedávno, a vzpomněl si, co mu radíval otec, Opatrně, chlapče, opakované lichotky se časem nutně omrzí a začnou zraňovat jako urážky. Královský tajemník se proto rozhodl také raději mlčet, třebaže z jiných důvodů než štolba. Chvilí bylo ticho,

a pak král konečně vyslovil nahlas myšlenku, která ho trápila od chvíle, kdy se ráno probudil, Napadlo mě, že bych mohl jít šalamouna navštívit. Přejete si, výsosti, abych poslal pro královskou gardu. Ne, dvě pážata budou víc než dost, jedno, aby doručilo vzkaz, a druhé, aby se šlo podívat, proč se první ještě nevrátilo, ach ano, a také vy, pane tajemníku, pokud mne chcete doprovodit. Vaše výsost mi projevuje velikou laskavost, větší, než si zasloužím. Snad proto, že vaše zásluhy jsou stále větší, podobně jako dříve vašeho otce, kéž mu dá bůh věčnou slávu. Líbám ruku vaší výsosti se stejnou láskou a úctou, s jakou jsem líbal ruce otcovy. Mám dojem, že to je zase mnohem víc, než si zasloužím já, opáčil král s úsměvem. V dialektice a bystrosti odpovědí nemá vaše výsost sobě rovného. A přitom je dost těch, kteří prohlašují, že mi sudičky u kolébky nedaly do vínku vyniknout v umění slovesném. Svět nejsou jen slova, výsosti, a vaše dnešní návštěva u šalamouna bude možná v budoucnu označena za poetický akt. Co je to poetický akt, zeptal se král. To se neví, veličenstvo, uvědomíme si ho, až když nastane. Ale já jsem zatím jen oznámil záměr navštívit šalamouna. Předpokládám, že když je to slovo krále, mohlo by to stačit. Myslím, že to muhle se v rétorice říká ironie. Prosím za odpuštění, výsosti. Odpouštím vám, pane tajemníku, budou-li všechny vaše hříchy takto závažné, máte nebe zaručené. Nevím, pane, zda je teď nejlepší doba, kdy odejít do nebe. Co tím chcete říct. S inkvizicí, výsosti, je konec spáse díky zpovědi a rozhřešení. Inkvizice zajistí jednotu křesťanstva, to je její účel. Svatý účel, o tom není pochyb, výsosti, zbývá otázka, jakými prostředky toho dosáhne. Když je svatý účel, jsou svaté i prostředky, které mu slouží, odpověděl král poněkud příkře. Omlouvám

se, výsosti, ale. Jaké ale. Prosím vás, abyste mne zprostil návštěvy u šalamouna, cítím, že bych dnes nebyl pro vaši výsost příjemným společníkem. Zamítá se, vaše přítomnost ve stájích je zcela nezbytná. Kvůli čemu, veličenstvo, jestli není příliš nezdvořilé se zeptat. Nejsem dost bystrý, abych postřehl, zda nastane to, co jste nazval poetickým aktem, odpověděl král s náznakem úsměvu, při němž mu knír a plnovous vykreslily na tváři zlomyslný, téměř mefistofelský výraz. Čekám na vaše rozkazy, výsosti. V pět hodin chci mít před palácem čtyři koně, ten pro mne by měl být široký a pohodlný, nikdy jsem nebyl moc dobrý jezdec a s věkem a neduhy, které s sebou stárí přináší, je to ještě horší. Ano, výsosti. A vyberte šikovná pážata, ne taková, co se chichotají kvůli každé hlouposti, mám pak chuť zakroutit jim krkem. Ano, výsosti.

Vyjeli až po půl šesté, protože když se o chystané výpravě doslechla královna, prohlásila, že chce jet taky. Bylo těžké ji přesvědčit, že nemá smysl zapřahat do kočáru jen kvůli cestě do belému, kde stála šalamounova ohrada. A na koni určitě jet nechcete, řekl král kategoricky, rozhodnutý nepřistoupit na žádný protiargument. Královna pochopila špatně skrývaný zákaz a při odchodu bručela, že nikdo v celém portugalsku a vůbec na celém světě nemá šalamouna raději než ona. Bylo jasné, že její vztah k tomu tvorovi je čím dál rozporuplnější. Poté co nazvala chudáka slona darmožroutem, což je nejhorší nadávka, jaké se může nadít nemyslicí tvor, který v indii celé roky dřel bez nároku na odměnu, Kateřina habsburská propadla záchvatu lítostivého ochranářství, kdy se alespoň formálně vzepřela autoritě svého pána, manžela a krále. Ve skutečnosti to byla jen bouře ve sklenici vody, drobná manželská krize, která se bezpochyby přežene,

jakmile se nevyšší štolba vrátí, ať už přiveze jakoukoliv odpověď. Když arcivévoda slona přijme, problém se vyřeší sám, lépe řečeno vyřeší ho cesta do vídně, a když ho nepřijme, bude třeba si zase jednou připomenout tisíciletou zkušenost, že život jde dál navzdory zklamáním, trápením a omylům, které jsou lidem i slonům denním chlebem. Šalamoun nemá ani zdání o tom, co ho čeká. Jeho osud je teď v rukou nejvyššího štolby, který se už vzpamatoval z neblahých následků pokusu spát za jízdy v sedle a teď cválá k valladolidu, a krále, který s omezeným doprovodem, sestávajícím z tajemníka a pážat, přichází na belémskou pláž, na dohled kláštera jeronymitů i šalamounovy ohrady. Když se věcem dá dost času, začnou do sebe pěkně zapadat. Tamhle je slon. Menší než jeho afričtí příbuzní, nicméně pod vrstvou špíny, která jej pokrývá, lze tušit pěknou postavu, již ho obdařila příroda. Proč je to zvíře tak špinavé, otázal se král, a kde je jeho ošetřovatel, někdo se o něho přece stará, nebo ne. Blíží se k nim člověk s indickými rysy, v otrhaném oblečení sestávajícím z několika místních kousků s bídou překrývajících zbytky exotických látek, které měl na sobě, už když přibyl do této země spolu se slonem. To je mahut. Královský tajemník okamžitě pochopil, že chovatel slona nepoznal krále, a protože situace nebyla vhodná pro oficiality, řekl, Výsosti, dovolte, abych vám představil šalamounova ošetřovatele, pane inde, představuji vám portugalského krále jana třetího, který vstoupí do dějin s přívlastkem zbožný. Pážatům nařídil, ať vlezou do ohrady a obeznámí znepokojeného mahuta s tituly a řády vousatého muže, jehož přísný pohled nevěstil nic dobrého. To je král. Ind strnul jako zasažený bleskem, načež učinil chabý pokus o útěk, jenže pážata ho chytla za cáry oděvu a dovlekla až k hraze-

ní. Král znechuceně a rozzlobeně pozoroval celé představení z posledního stupně neuměle stlučených schůdků, umístěných na vnější straně ohrady, a už teď si vyčítal, že podlehl jitrnímu hnutí mysli a rozhodl se vykonat tuhle sentimentální návštěvu u tupého tlustokožce, směšného chobotnatce vysokého víc jak šest, sedm stop, který, dá-li bůh, bude už brzy vyměšovat své páchnoucí exkrementy v té namyšlené rakouské vídni. Na vině byl částečně i tajemník a jeho slova o poetických aktech, která král nedokázal pustit z hlavy. Vyzyvavě pohlédl na jinak váženého hodnostáře, který v předtuše králova úmyslu řekl, Poetickým aktem byl příchod vaší výsosti sem, slon je jen záminka, nic víc. Král cosi nesrozumitelně zabručel, načež jasným a pevným hlasem prohlásil, Chci, abyste to zvíře okamžitě umyli. Konečně se zase cítil být sám sebou, králem, a byl to pochopitelný pocit, když si uvědomíme, že za celý svůj panovnický život podobnou větu ještě neproněsl. Pážata přetlumočila panovníkovo přání mahutovi a ten se rozběhl ke kůlně, kde měl uložené různé předměty, zřejmě náradí, alespoň to tak vypadalo, i když o některých bylo těžké říct, k čemu jsou dobré. Vedle kůlny byla stavba z dřevěných prken, zakrytá volně položenými taškami, kterou chovatel slona nejspíš využíval jako své obydlí. Za chvíli se muž vrátil s rýžákem na dlouhé tyči, do velkého vědra nabral vodu z koryta, které sloužilo jako napajedlo, a dal se do práce. Slonova rozkoš byla zjevná. Voda a kartáčování v něm určitě probudily nějakou příjemnou vzpomínku na indickou řeku a na zvrásnělý kmen stromu, takže se za celou dobu, co koupel trvala, tedy poctivou půl hodinu, nehnul z místa a stál nehybně na mocných nohách jako uhranutý. Člověka obeznámeného s mimořádnou prospěšností těles-

né hygieny nepřekvapí, že místo původního slona se tu na jednou objevil slon docela nový. Díky souběžnému působení vody a rýžáku zmizela špína, která ho předtím pokrývala a pod níž mu téměř nebyla vidět kůže, a šalamoun se všem předvedl v celé své kráse. Což je obecně vzato dost relativní pojem. Kůže indických slonů, jako byl šalamoun, je hrubá, barvy napůl šedé a napůl hnědé, flekatá a porostlá chlupy, takže dotyčný je sám se sebou věčně nespokojený, navzdory doporučením, aby se s tím smířil, spokojil se s tím, co má, a vzdával díky višnuovi. Nechal se omývat jako při křtu, jako by doufal v zázrak, a tohle je výsledek, fleky a chlupy. Král neviděl slona už víc jak rok, zapomněl na detaily a to, co teď spatřil, se mu ani v nejmenším nezamlouvalo. Výjimku představovaly jen tlustokožcovy dlouhé kly, mírně zahnuté a znovu zářivě bílé, jako dvě vpřed trčící šavle. Ale co to ostatní. Král portugalska a také algarví, ještě před chvílí nesmírně šťastný, že může projevit laskavost nikomu menšímu než zeti císaře karla pátého, měl náhle dojem, že se po hlavě řítí do hladového chřtánu potupy. Král totiž sám sobě položil dotaz, Co když se arcivévodovi nebude slon líbit, co když mu bude připadat ošklivý, třeba arcivévoda nic netuše nejprve dar přijme, ale pak ho vrátí, jak takovou ostudu a urážku ustojím před ironickými či soucitnými pohledy evropského společenství. Král, zoufale toužící po záchranném člunu, který mohl vyplout pouze z jediného přístavu, se nakonec obrátil na svého tajemníka, Co na to zvíře říkáte, jak se vám líbí. Hezký nebo ošklivý jsou jen relativní pojmy, výsosti, pro opičí mámu jsou nejkrásnější její mláďata, třeba olysalá, a když toto obecné pravidlo uplatním na tento konkrétní případ, tak tady

vidím nádherný exemplář slona indického, se všemi fleky a chlupy, patřícími k jeho přirozenosti, který nadchne arcivévodu a ohromí nejen císařovy poddané u dvora a v celé vídni, ale všude, kam vkročí. Král si s úlevou oddychl, Doufám, že máte pravdu. Věřím, že ano, pane, pokud vím něco o té druhé, lidské přirozenosti, a jestli mi to vaše výsost dovolí, troufnu si dodat, že pokud je rakouský arcivévoda tak mazaný, jak vyvozují z dosavadní prokazatelné zkušenosti, učiní z tohoto chlupatého a flekatého slona prvotřídní politický nástroj. Pomozte mi dolů, točí se mi z toho rozhovoru hlava. S pomocí tajemníka a dvou pážat se králi podařilo bez větších potíží sestoupit ze schůdků, na nichž stál. Když ucítil pevnou půdu pod nohama, zhluboka si oddechl a bez zřejmého důvodu, snad že ho náhlé okysličení krve a její následná cirkulace v mozku přivedly na myšlenku, která by ho za normálních okolností jistojistě nenapadla, a snad tu stojí proto, že tehdy se to ještě nemohlo opírat o vědecký základ, řekl, Ten člověk nemůže jet do vídně v takových hadrech, nařizují, aby mu ušili dvojce šaty, jedny pracovní, pro jízdu na slonovi, a druhé sváteční, pro společenské události, ať nedělá u rakouského dvora ostudu, nic přepychového, ale ať to je důstojné země, která ho vyslala. Jak poroučíte, pane. A mimochodem, jak se vlastně jmenuje. Poslali páže, aby to zjistilo, a odpověď ústy tajemníka zněla zhruba takhle, subhro. Subro, opakoval král, co je to k čertu za jméno. S há, pane, aspoň tak to vyslovuje on, vysvětlil tajemník. Hned jak přijel do portugalska, měli jsme ho překřtít na joaquima, zabručel král.

O tři dny později, krátce po poledni dorazil k branám paláce nejvyšší štolba následovaný svou družinou, kterou prach cest spolu s neodmyslitelným pachem lidského i zvířecího potu připravily o část původního lesku, seskočil z koně, oprášil si oděv, vystoupal po schodišti a vešel do předsálí, kam ho spěšně nasměroval vrchní lokaj, i když bude lepší rovnou přiznat, že si vůbec nejsme jisti, jestli v těch dobách takový titul skutečně existoval, ale zdá se nám příhodný pro postavu na hony čpící směsicí samolibosti a falešné pokory. Král se nemohl arcivévodovy odpovědi dočkat, proto nově příchozího bez prodlení přijal. Není divu, že s ohledem na význam okamžiku byla v audienčním sále přítomna i královna kateřina, která, jak je známo, se z rozhodnutí svého manžela a krále pravidelně účastnila sněmů, kde nikdy nehrála roli pasivního pozorovatele. Teď však měla královna kateřina ještě další důvod, proč chtěla být při tom, až se bude dopis okamžitě po doručení číst, neboť chovala slabou, byť na nejvyšší nepravděpodobnou naději, že arcivévoda maxmilián napsal odpověď německy, a v tom případě by osoba k překladu nepovolanější byla už na místě, takříkajíc po ruce, připravená pracovat. Král převzal svitek z rukou nejvyššího štolby, sám rozlomil arcivévodovu pečeť, rozvázal stuhy, list rozvinul a z jediného pohledu mu bylo jasné, že text je psán latin- sky. Králi janovi, v portugalsku třetímu toho jména, nebyla latina neznámá, jelikož v mládí se mu v tomto ohledu do- stalo náležitého vzdělání, přesto si však víc než dobře uvě- domoval, že nevyhnutelná váhání, příliš dlouhé odmlky či více než pravděpodobné chyby v překladu by u přítomných mohly vyvolat mylnou a v zásadě nespravedlivou představu o královském majestátu. Ale to už královský tajemník, jehož

důvtipnost a pohotovost jsme již poznali, nenápadně udělal dva kroky ke králi a čekal. A král zcela přirozeně, jako by měl celou scénu předem naplánovanou, oznámil, Pan tajemník se ujme čtení a překladu vzkazu, jímž náš milovaný bratraneček maxmilián určitě odpovídá na naši nabídku, že mu darujeme slona šalamouna, přičemž se domnívám, že pro tentokrát můžeme upustit od čtení celého dopisu, neboť stačí, když se seznámíme s jeho podstatou. Jak si přejete, výsosti. Tajemník spěšně přelétl očima zdlouhavé a zbytečné zdvořilostní fráze, které v tehdejším epistolárním stylu bujely jako houby po dešti, a pátral pohledem o kus níž, dokud nenášel, co hledal. Nepřekládal, jen oznámil, Arcivévoda maxmilián rakouský s díky přijímá dar od portugalského krále. Na královské tváři se mezi hustým plnovousem a knírem rozhostil spokojený úsměv. I královna se usmála a současně se pjala ruce v děkovném gestu, jež bylo vysláno k arcivévodovi maxmiliánovi rakouskému, ale jehož konečným adresátem byl bůh všemohoucí. Královna, jejíž nitro se před chvílí zmítalo v pochybnostech, totiž dospěla k nikterak objevnému poznání, že svému osudu nikdo neuteče. Tajemník si znovu vzal slovo a hlasem, v němž jako by jeho hovorovou portugalštinu prostoupila liturgická tíha latiny, seznámil přítomné s dalšími instrukcemi, které dopis obsahoval, Píše, že zatím nezná datum odjezdu do vídně, snad někdy v polovině října, ale jisté to není. Teď jsme na začátku srpna, oznámila poněkud zbytečně královna. Arcivévoda dále píše, že pokud vaše výsost chce, nemusí čekat, až se datum odjezdu přiblíží, a může poslat sulejmana dřív. Jakého sulejmana, otázal se dopáleně král, Ještě slona nemá a už mu chce měnit jméno. Sulejman nádherný je turecký sultán, výsosti. Nevím, co

bych si bez vás počal, pane tajemníku, a jak bych zjistil, co je zač tenhle sulejman, nebýt vaší vynikající paměti, díky níž mi každou chvíli něco objasníte a vysvětlíte. Prosím za prominutí, výsosti, omlouval se tajemník. Následovalo tíživé ticho a všichni přítomní před sebou navzájem uhybali pohledem. Úředníková tvář, kterou před chvílí zalil ruměnec, byla sinale bledá. To já bych měl požádat o prominutí, promluvil král, a nijak se za to nehanbím, leda před vlastním svědomím. Můj pane, zamumlal pêro de alcáçova carneiro, kdo jsem já, abych vám odpouštěl, ať je to cokoliv. Jste můj tajemník, k němuž jsem se před chvílí zachoval neuctivě. Výsosti, prosím vás. Král si posunkem ruky zjednal ticho a pak prohlásil, šalamoun, jemuž, dokud je zde, zůstává toto jméno, si neumí představit, jaký rozruch tu vládne od chvíle, kdy jsem se rozhodl darovat jej arcivévodovi, a věřím, že nikdo z přítomných si v podstatě nepřeje, aby odešel, což je zvláštní, protože to není kočka, která se otírá o nohy, ani pes, co se na člověka dívá jako na svého stvořitele, a přesto tu stojíme dojatí, až nešťastní, jako by nám brali něco cenného. Nikdo by to nedokázal vyjádřit lépe než vaše výsost, řekl tajemník. Ale teď k věci, kde jsme skončili v otázce šalamounovy cesty do valladolidu, zeptal se král. Arcivévoda píše, že by bylo dobré, aby se s odesláním příliš neotálelo, a slon si mohl zvyknout na nové prostředí i pána, což sice není přesný překlad zde použitého latinského výrazu, ale nic lepšího mě teď nenapadá. Rozumíme, nemusíte se s tím tolik párat, řekl král a po krátké úvaze dodal, Nejvyšší štolba si vezme na starost skladbu doprovodu, je třeba dvou mužů, kteří budou k ruce mahutovi, několika dalších na zajištění dodávek vody a krmitiva, jednoho volského potahu a vozu s potřebným vybave-

ním, jako je třeba bečka na vodu, protože i když u nás v portugalsku nebude nouze o řeky či potoky, kde by se šalamoun napil a opláchl, v té prokleté kastilii, která je suchá a rozpuhaná jako sluncem vybělená kost, to bude horší, a vojenské jízdy, kvůli málo pravděpodobnému riziku, že by nám chtěl někdo šalamounka ukrást. O průběhu příprav bude nejvyšší štolba informovat vás, pane tajemníku, pročez se vám tímto omlouvám, že budete zatěžován takovými podružnostmi. Na tom není nic podružného, výsosti, jde o záležitost, která k funkci státního tajemníka bezpochyby náleží, protože zde nejednáme o ničem menším než o převodu státního majetku. Šalamouna určitě nikdy nenapadlo, že je státním majetkem, poznamenal král trochu pobaveně. Stačilo by, kdyby si býval uvědomil, že voda a krmení mu nepadají z nebe, výsosti. Já žádám a nařizuji, vložila se do hovoru královna, ať nikoho ani nenapadne přijít a oznámit mi, že šalamoun už odešel, dozvím se to, až sama uznám za vhodné se zeptat. Poslední slova téměř nebyla slyšet, jako by se královské hrdlo náhle zalklo vzlykem. Plačící královna je něco, před čím musíme všichni ohleduplně sklopit zrak. Tak učinil král, státní tajemník i nejvyšší štolba. Poté co královna odešla a už nebylo slyšet ani šustění jejích sukní po podlaze, král připomněl, Jak jsem říkal, nepřejeme si, aby šalamoun odešel. Ještě je čas vzít to zpátky, výsosti, řekl státní tajemník. Vzalo to i mě, pane tajemníku, ale své slovo nemohu vzít zpátky, šalamoun se už vydal na cestu. Musíte se věnovat jiným úkolům, výsosti, nedovolte, aby se vaše myšlenky točily jen kolem slova. Jak se jmenuje ten mahut, zeptal se znenadání král. Myslím, že subhro, pane. Co to znamená. Nevím, ale mohu se ho zeptat. Zeptejte se, chci vědět, do jakých rukou šalamou-

na svěřuji. Do stejných, v jakých doposud byl, dovolte mi, abych vám připomněl, že šalamoun přijel s tímhle mahutem z indie. Je jiné mít ho blízko, nebo ho mít daleko, do dnešního dne mě nenapadlo zajímat se, jak se ten člověk jmenuje, až teď. Rozumím, pane. Přesně tohle se mi na vás líbí, člověk vám nemusí říci všechno, ale vy pochopíte, oč mu jde. Měl jsem dobrého učitele ve svém otci a vaše výsost si s ním v ničem nezadá. Na první poslech to nezní jako mimořádná chvála, ale když pomyslím, kdo byl váš otec, jsem poctěn. Dovolíte, výsosti, abych se vzdálil, požádal tajemník. Běžte, běžte pracovat a nezapomeňte na ty nové šaty pro mahuta, jakže jste říkal, že se jmenuje. Subhro, pane, s há. Dobrá.

Desátý den po tomto rozhovoru, sotva se slunce vyhoupllo přes obzor, opustil šalamoun ohradu, v níž dva roky živořil. Průvod vypadal tak, jak bylo stanoveno, nahoře na slonově hřbetě mu předsedal mahut, který dostal k ruce dva muže pro případ potřeby, dalším byla svěřena starost o zásoby, pár volů táhl vůz s bečkou vody, která se na hrbolaté cestě neustále převalovala ze strany na stranu, a s ohromným nákladem balíků nejrůznějšího krmiva, následoval jízdní oddíl odpovědný za to, že všichni poutníci bezpečně dorazí do správného přístavu, a v závěru průvodu jel vojenský zásobovací vůz, na který král nepomyslel, tažený dvěma mulami. Časná hodina a utajený odjezd vysvětlovaly, proč tu nebyli žádní zvědavci a podobní svědci události, s výjimkou jediného kočáru, který zamířil k lisabonu, jakmile slon a jeho doprovod zmizeli za první zatáčkou. V kočáru seděl portugalský král jan třetí a státní tajemník pêro alcáçova carneiro,

s nímž se tu nejspíš setkáváme naposled, ale možná ne, protože život se našim předpovědím jen směje, promlouvá, kde bychom předpokládali mlčení, a přináší nečekané návraty těch, které jsme už nečekali. Zapomněl jsem, co znamená mahutovo jméno, jak jste to říkal, otázal se král. Bílý, výsosti, pojmenovali ho subhro, bílý, i když na to nevypadá. V jedné z palácových komnat spí v šeru pod baldachýnem královna a má ošklivý sen. Zdá se jí, že odvedli šalamouna z belému a ona se každého ptá, Proč jste mi o tom neřekli, ale když se pak dopoledne rozhodne vstát, už si tu otázku nepoloží, a ani sama neví, jestli ji někdy vůbec vysloví. Snad za dva, tři roky před ní někdo náhodou řekne slovo slon, a portugalská královna kateřina rakouská se pak skutečně zeptá, Když už je řeč o slonech, co se stalo se šalamounem, je pořád v belému, nebo jste ho už poslali do vídně. A když jí odpoví, že je sice ve vídni, ale spolu s dalšími divokými zvířaty tam žije v jakési zoologické zahradě, řekne, jako by nerozuměla, To zvíře má ale štěstí, užívá si života v nekrásnějším městě na světě, zatímco já tady vezím mezi přítomností a budoucností, z nichž ani jedna nevypadá nijak nadějně. Pokud u toho bude král, bude předstírat, že nic neslyšel, a státní tajemník, nám již známý pêro alcáçova carneiro, který rozhodně není žádný pánbíčkář, stačí si vzpomenout, co řekl o inkvizici, a zejména co z opatrnosti zamlčel, vyšle mlčenlivou prosbu k nebesům, ať slona přikryjí pláštěm zapomnění, který mu změní tvary tak, že mu líná představivost přisoudí podobu obyčejného dromedára, což je také zvíře podivného vzhledu, nebo toho druhého velblouda, kterého osud poměrně nemilosrdně obtěžkal dvěma hrby, a který ještě méně lichotí vzpomínkám těch, které takové nepodstatné příběhy zajímají. Minu-

lost je jako obrovské suťovisko, jímž by se mnozí raději prohnali jako po dálnici, zatímco jiní trpělivě kráčejí a odvalují kámen po kameni, protože je zajímá, co se pod nimi nachází. Někde jsou škvoři nebo stonožky, velké bílé larvy nebo kukly, ale pod jedním se možná objeví slon a ponese na hřbetě mahuta jménem subhro, neboli bílý, které je zcela nevhodné pro člověka, jehož portugalský král a jeho státní tajemník spatřili v belémské ohradě stejně špinavého jako slona, o něhož se měl starat. Je důvod věřit přísloví, které nás moudře učí, že i to nejdražší sukno časem vybledne, protože přesně to se stalo mahutovi a jeho slonovi. Když je tam předváděli jako novinku, veřejnost hořela zvědavostí a královský dvůr pořádal pro šlechtice a šlechtičny organizované exkurze do belému, aby si dámy a pánové mohli chobotnatce prohlédnout, ale zakrátko začal zájem opadat a následky na sebe nenechaly dlouho čekat, mahutův indický šat se proměnil v cáry a chlupy a skvrnky na slonově kůži téměř zmizely pod dvouletým nánosem špíny. Teď je už ale všechno jinak. Kromě všudypřítomného prachu cesty, který šalamounovi obaluje nohy skoro až ke kolenům, kráčí slon čistý a vymydlený jako paténa, a mahut i bez pestrobarevného sárí září v novém pracovním úboru, který po něm, ať už omylem či z velkorysosti, ani nechtěli zaplatit. Mahut subhro, neboli bílý, sedí obkročmo v prohlubni mezi šalamounovým krkem a mohutným hřbetem, v ruce hůl, jíž zručně řídí jízdu lehkými doteky či bolestivým popichováním, po němž zůstávají na tvrdé sloní kůži viditelné stopy, a chystá se zaujmout druhou- či třetířadou úlohu v příběhu, jehož naprosto prvořadým protagonistou je slon šalamoun, a po něm, podle zásluh, vzhledem k tomu a onomu a za tohle a tamto, zde